

اصول کسب و کار اسلامی

پنجمین جلسه درس احکام کسب و کار - پاییز ۱۳۹۷ - دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

مروری بر گذشته

- مشتری اصلی کسب و کار کیست؟
- ارزش مشترک یعنی چه؟
- چه کسب و کاری باعث آرامش می گردد؟
- ظرف علم در انسان چیست؟ چند نوع علم به اعتباری تجریدی بودن داریم؟
- نظریه مصباحیت، میزانیت و مفتاحیت را تشریح کنید.
- چهار دسته پیش فرض اصلی هر علم کدامند؟ عدالت در اقتصاد اسلامی جزو کدامیک از پیش فرض هاست؟
- پیش نیاز عدالت گستری از دید امام موسی کاظم (ع) چیست؟
- آب در کشتی هلاک کشتی است یادآور کدام رفتار جهل است؟
- الکاسب الله؟ نسبت کسب حلال و عبادت چیست؟
- چرا در اسلام اندوختن ثروت به صورت کنز نهی شده است؟

الفقه ثم المتجر!

▪ کسب حلال واجب است و گفته شده مانند جهاد است و در قرآن آمده: الذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبیلنا. (اصل توکل و سپردن نتیجه به خدا در کنار تلاش حداکثری)

▪ حضرت علی (ع) **يَا مَعْشَرَ التَّجَارِ الْفِئَةِ ثُمَّ الْمُتَجِرِ الْفِئَةِ ثُمَّ الْمُتَجِرِ الْفِئَةِ ثُمَّ الْمُتَجِرِ** و گفته اند کسی که به غیر فقه تجارت کند به ربا می افتد

ارزش اقتصادی

- ابن خلدون: توجه به اثر عرضه و تقاضا بر شکوفایی صنایع، یعنی ارزش را ناشی از ارزش کار انسان می داند.
- آدام اسمیت: ارزش تولیدات در واقع ارزش مبادله آنها است. رویکرد اقتصاد کلاسیک و سرمایه داری به فراوانی و قیمت.
- مارکس: سرمایه دار = تصاحب کننده ی ارزش افزوده کالا که توسط کارگر ایجاد می شود
- ریکاردو بیان می دارد که ارزش مبادله صوری است و تمام ارزش به کار است. (قیمت تمام شده)
- بیلی در نقد ریکاردو بیان می کند که ارزش اصولا نسبی است و در مبادله مشخص می گردد. (قیمت بازار)
- منگر (از پایه گذاران مکتب اتریش) به ذهنی بودن ارزش و معادل بودن آن با مطلوبیت مصرف کننده، نهاده های تولید همه ارزش آفرینند (سرمایه مالی، انسانی، اجتماعی و ...)

ارزش در اقتصاد اسلامی

- ارزش اقتصادی با مالیت متناظر است:
- مالیت عرفی (کمیابی، ارزندگی)
- مالیت شرعی (نداشتن مفسده، ربا، غرر)
- مبادله و ساخت، عامل ایجاد ارزش افزوده هستند (مثال: مرابحه و استصناع)
- سرمایه از عوامل تولید ارزش (به رسمیت شناختن مالکیت خصوصی)
- تلاش هم از عوامل تولید ارزش (لیس للانسان الا ما سعی)

ارزش انسان در اسلام

▪ سوره مبارکه حجرات آیه ۱۳:

يا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ ۖ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۗ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

▪ ای مردم! ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم و شما را تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید؛ (اینها ملاک امتیاز نیست،) گرامی‌ترین شما نزد خداوند با تقواترین شماست؛ خداوند دانا و آگاه است!

▪ سوره فاطر: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمُ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٥﴾

▪ ای مردم همانا وعده خدا حق است زنده‌ها تا این زندگی دنیا شما را فریب ندهد و زنده‌ها تا [شیطان] فریبنده شما را در باره خدا نفریبند (۵)

▪ سوره لقمان: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنِ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ

الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمُ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٣٣﴾

▪ ای مردم از پروردگارتان پروا بدارید و بترسید از روزی که هیچ پدری به کار فرزندش نمی‌آید و هیچ فرزندی [نیز] به کار پدرش نخواهد آمد آری وعده خدا حق است زنده‌ها تا این زندگی دنیا شما را نفریبند و زنده‌ها تا شیطان شما را مغرور نسازد (۳۳)

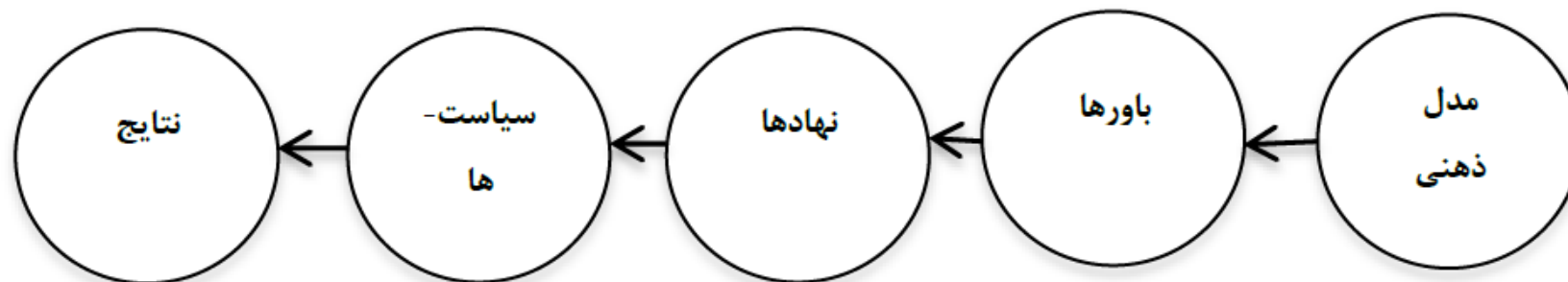
رشد و توسعه

- سرمایه داری به رشد فکر می کند، و اینکه چطور سود امسال را حداکثر کنیم؟
- اسلام به توسعه انسانی فکر می کند و اینکه چطور بقای فرد و جامعه در کوتاه مدت و بلند مدت تضمین شود.
- توسعه: بهبود همه بعدی و چند جهت
- رشد: بهبود وضعیت موجود و در جهت موجود با افزایش درآمد

برخی اصول کسب و کار اسلامی

- اصل کمال و قرب: هدف کسب و کار پرورش انسان و رسیدن به قرب الهی است
- اصل وقایه: پرهیز از موارد حرام و نهی شده توسط شارع
- اصل عدالت فردی و اجتماعی
- اصل عمران زمین: بهبود وضعیت حال و آینده ی محیط (هود ۶۱: هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ)
- توکل و رزق و برکت: روزی رسان خداست، تلاش و سپردن نتیجه به دست او
- اصول فقهی (بیش از ۱۰۰ اصل):
 - کل شی کان مشتبهها بین الحلال و الحرام بحمل علی الحلال - الدین مقدم علی الارث - الناس مسلطون علی اموالهم و انفسهم
 - قاعده سوق: یعنی: آنچه در بازار و جامعه مسلمانان عرضه می شود پاک و حلال است مگر خلافش ثابت شود - من له الغنم فعلیه الغرم
 - من احیی ارضا فهی له - نفی سبیل، حرمت ربا و غرر - وجوب دفع الضرر المحتمل - الوقف حسب ما یو قفها اهلها - اذا زال المانع عادالممنوع
 - الشرط جائز بین المسلمین الا شرطاً احل حراماً او حرم حلالاً - المومنون عند شروطهم - : کل محرّم اضطر ، الیه فهو حلال
 - مقدمه واجب ، واجب است ولی مقدمه حرام ، حرام نیست مگر موصل به حرام باشد

از باور تا عملکرد (بر اساس مدل نورث، گیرنده نوبل ۱۹۹۳)

اصل برائت

- کدام نگاه تنگ تر می تواند باشد؟
- کدام نگاه مسایل مستحدثه را بهتر حل می کند؟
- در کدام نگاه اصل بر برائت است؟
- کدام نگاه خلاقانه تر است؟

مدل کسب و کار اسلامی

ترکیب بخش واقعی (عینی) و مالی (ذهنی) اقتصاد، تامین مالی خالص وجود ندارد

نه سرمایه داری و نه کمونیسم، بل امر بین الامرین

منافع من و ما در اسلام، منافع حال و آیندگان

منافع فردی و جمعی

رسمیت مناسب (صورت عقد)

پرهیز از احتکار

احترام متقابل کارگر و کارفرما

حفظ محیط زیست

توزیع ثروت در جامعه و حذف فقر

نوع دوستی و اقتصاد

- مطلوبیت
 - مطلوبیت لحظه ای مصرف یک کالا یا خدمت
 - مطلوبیت غایتمندانه به اثرات طولانی مدت آن بر می گردد. جدای از اجتماع نیست.
 - مطلوبیت لحظه ای ناظر به منابع کمیاب می باشد ولی مطلوبیت غایتمندانه با توجه به افق زمانی باز، غیر محدود و غیر کمیاب است.
- توجه به معاد
 - توجه به نوع دوستی: پسندیدن چیزی برای دیگران که مورد پسند خود فرد نیز هست
 - کنشگر اقتصادی اگر چند واحد درآمد داشته باشد می تواند همه را صرف مطلوبیت لحظه ای کند، می تواند بخشی را صرف مطلوبیت لحظه ای و بقیه را صرف مطلوبیت غایتمندانه نماید. نوع تخصیص بسته به ترجیحات ذهنی اوست.

بنگاه نودوستانه

- بنگاه، بازگشت منافی از مطلوبیت لحظه ای که برای دریافت کنندگان ایجاد می شود به پرداخت کننده را تضمین می کند
- پرهیز از اسراف و کنز
- حرکت به سمت اشتغال کامل
- اقتصاد تولید محور به جای اقتصاد مصرف محور و تجملاتی و واردات محور

سوال امتحانی

- اصل براءت در کسب و کار اسلامی را توضیح دهید.
- نظر اسلام در مورد ارزش سرمایه و کار و منافع فرد و جامعه چیست؟
- یک بنگاه نودوستانه چه چیزی را تضمین می کند؟